

Skrb za spodbudno šolsko okolje

Značilnosti vrstniških mediatorjev in dosedanje izkušnje z vrstniško mediacijo

MARTINA KLOBASA
martina.klobasa@gmail.com

KATJA KOŠIR, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru
katja.kosir@um.si

● **Povzetek:** Namen raziskave je bil preveriti, kako poteka program vrstniške mediacije na mariborskih osnovnih šolah in šolah v okolici Maribora ter kako poteka postopek izbire vrstniških mediatorjev. Zanimalo nas je tudi, kakšni so motivi učencev, da se odločijo postati vrstniški mediatorji, in ali se vrstniški mediatorji v empatiji in samospoštovanju razlikujejo od preostalih učencev. Izkazalo se je, da je stopnja empatije višja pri vrstniških mediatorjih v primerjavi s preostalimi učenci. V samospoštovanju med vrstniškimi mediatorji in preostalimi učenci ni bilo razlik. Rezultati kažejo, da se za mediatorje odločajo učno uspešnejši učenci. Raziskava daje tudi vpogled v težave, s katerimi se sooča program vrstniške mediacije na šoli, predvsem z nezaupanjem kolektiva in učencev.

Ključne besede: vrstniška mediacija, vrstniki, empatija, samospoštovanje

The Characteristics of Peer Mediators and Experiences with Peer Mediation So Far

● **Abstract:** The aim of this research was to investigate how the peer mediation programme is carried out in primary schools in Maribor and its surroundings, as well as to investigate how the selection of peer mediators is realised. The research also focuses on the pupils' motives for deciding to become a peer mediator and whether peer mediators differ from other pupils in empathy and self-esteem. The results show that the level of empathy is higher among peer mediators in comparison with other pupils. However, when measuring the general self-esteem, there was no difference between peer mediators and other pupils. The results also show that peer mediators are pupils with better academic achievements. The research provides insight into the problems faced by the peer mediation programme, especially the mistrust from the school staff and pupils.

Key words: peer mediation, peers, empathy, self-esteem

Uvod

Vrstniška mediacija se od drugih vrst mediacije razlikuje glede na prostor, kjer se izvaja, in glede na to, kdo so mediatorji in kdo medianti. Vrstniška mediacija se izvaja v osnovnih in srednjih šolah. Izvajajo jo vrstniki, usposobljeni za reševanje konfliktov med vrstniki - vrstniški mediatorji. Tako je vrstniška mediacija vrsta šolske mediacije. Šolska mediacija je v prvi vrsti namenjena učencem, pa tudi učiteljem, staršem, zaposlenim na šoli, vodstvu šole in občini. Mediacijo lahko vodi šolski mediator (strokovni delavec, zaposlen na šoli, učitelj), šolski mediator s somediatorjem, ki je lahko tudi učenec, vrstniška mediatorja in zunanji mediator ter zunanji mediator s somediatorjem, ki je lahko šolski mediator (Boršnar, Iršič, Lorber, Marič 2010). V šolah vrstniški mediatorji pripravljajo predstavitve vrstniške mediacije, da bi k vključitvi v program vrstniške mediacije pritegnili še preostale učence (Haft in Weiss 1998). Šole so mediacijo vključile v svoj program, da bi učenci pridobili veščine reševanja konfliktov, da bi se izboljšala šolska klima ter da bi se v družine in skupnost prenesle socialne veščine (Haft in Weiss 1998). Kot pravijo Haith, Miller in Vasta (1997), vrstniki drug na drugega vplivajo tako, da podkrepijo ali spremenijo vedenje drug

prestrašeni, jih je sram oziroma se počutijo krive, ker ne pomagajo), in tiste, ki so del rešitve (prosijo za pomoč in pomagajo prepoznati problem).

Program vrstniške mediacije se je pokazal kot učinkovita preventiva pred pojavom medvrstniškega nasilja. Vrstniška opora, v kateri otroci in mladostniki izstopijo iz vloge nemega opazovalca medvrstniškega nasilja in z mediacijskimi tehnikami pomagajo vrstnikom, da do medvrstniškega nasilja ne pride oziroma da se znajo ustrezno odzvati, ko do njega pride, lahko pripomore k zmanjšanju medvrstniškega nasilja.

Potek izbora vrstniških mediatorjev

Izbir vrstniških mediatorjev je odvisen od procesa in načel mediacije. Odločitev, da nekdo želi postati vrstniški mediator, mora biti prostovoljna, kar pomeni, da lahko učitelji, svetovalni delavci ali sošolci učencu predlagajo, da bi postal vrstniški mediator, vendar je odločitev še vedno njegova (Iršič 2010). Učenec, ki želi postati mediator, mora izpolniti prijavnico, nato pa učitelji, razrednik, svetovalni delavci izberejo posameznike, ki se jim zdijo najbolj primerni. Sledi intervju z učenci, v katerem jih vprašajo, zakaj želijo postati vrstniški mediatorji in kakšne občutke imajo glede vloge mediatorja in pripravljenosti izobraževati se za mediatorja. Zelo pomembno je namreč, da izbrane mediatorje sošolci spoštujejo in da so sami spoštljivi do drugih. Zelo pomembno je tudi informirati starše o vlogi njihovega otroka (Gilhooley in Scheuch 2000).

Program vrstniške mediacije se je pokazal kot učinkovita preventiva pred pojavom medvrstniškega nasilja.

drugega. Vrstniki so drug drugemu model, kako se vesti. V času skupnega druženja razvijajo sposobnost zavedanja za občutke in razmišljanje druge osebe. Vrstniška mediacija ima lahko pomembno vlogo pri medvrstniškem nasilju. V medvrstniškem nasilju so namreč udeleženi nasilneži, žrtve in opazovalci. Orphinas in Horne (2006) opazovalce delita na tiste, ki so del problema (podpihujejo, opazujejo, so

Svetovalna služba, učitelji ali sošolci predlagajo posameznemu učencu, da bi postal vrstniški mediator,

na podlagi njegovih značilnosti. Bodine, Crawford in Schrumpf (2010) navajajo, da je lahko vrstniški mediator oseba, ki zna dobro presojeti, ki jo vrstniki spoštujejo in s katero se vrstniki pogovarjajo in ji tudi zaupajo. Polega tega je pomembno, da ima do določene mere že razvite nekatere socialne veščine (socialni čut, želja pomagati drugim, empatija, sposobnost sodelovanja in iznajdljivost) in komunikacijske veščine ter da jih je pripravljen nadgrajevati (Prgič 2010). Poleg poštenosti, realnosti, pozitivnega odnosa, nepristranskosti in empatije pa mediator potrebuje tudi samospoštovanje (Dolinar, 2006).

Pomembna značilnost vrstniškega mediatorja je tudi, da je pripravljen vrstniški mediaciji nameniti svoj čas (Prgič 2010). Na drugi strani pa je pomembno, da šola in koordinator vrstniške mediacije poskušata ustvariti čim bolj raznoliko skupino po nacionalnosti, spolu, rasi, socialnem in ekonomskem statusu ter učnem uspehu (Prgič 2010). Rugelj (2011) je ugotovila, da se za vrstniške mediatorje pogosteje odločajo dekleta ter da so vrstniški mediatorji učno uspešni učenci.

V usposabljanje za vrstniške mediatorje je smiselno vključiti tudi učence s čustvenimi in vedenjskimi težavami, saj jim tak trening omogoča spoznavanje konstruktivnih načinov soočanja s težavami, konflikti in povezovanje z drugimi (Prgič 2010). Pri izboru vrstniških mediatorjev pa je pomembna tudi starost. Robinson in Stacey (1997; v Baginsky 2004) ocenjujeta, da je najbolj optimalna starost od 10. ali 11. leta navzgor.

Empatija in samospoštovanje pri vrstniških mediatorjih

Vrstniški mediatorji naj bi imeli že pred vključitvijo v usposabljanje za vrstniške mediatorje do določene mere razvito sposobnost empatije, saj je sposobnost, razumeti perspektivo drugih, ključna za uspešno delo mediatorja (Prgič 2010). Poznamo različne vidike empatije. Pri kognitivni empatiji razumemo čustva druge osebe in gre za sposobnost racionalnega razumevanja druge osebe ter določanje emocionalnih stanj druge osebe (Hogan 1969; v Martinovsky 2013). Predstavnik razlag emocionalne empatije je Titchener (Goleman 2011), ki trdi, da gre pri empatiji za doživljanje čustev druge osebe. Oba vidika empatije, kognitivni in emocionalni, sta neločljivo

povezana. Tudi motivacija za pomoč drugemu je odraz empatije. Empatična skrb za druge je opredeljena kot emocionalni odziv, za katerega so značilna čustva, kot

Bodine, Crawford in Schrumpf navajajo, da je lahko vrstniški mediator oseba, ki zna dobro presojeti, ki jo vrstniki spoštujejo in s katero se vrstniki pogovarjajo in ji tudi zaupajo.

so sočutje, naklonjenost, skrbnost in ganjenost. Do empatije pride s spreminjanjem perspektive, ko je posameznik položaj sposoben uvideti s perspektive drugega (Batson 2008). Empatija pri delu z ljudmi veča zaupanje in samospoštovanje, olajšuje izražanje čustev, omogoča prepoznavanje dinamike, ki se je posameznik ne zaveda, manjša napetost, ustvarja varno in sodelovalno okolje in viša altruistično motivacijo (Simonič 2010).

V raziskavi smo se odločili preveriti še stopnjo splošnega samospoštovanja vrstniških mediatorjev. Koncept samospoštovanja ni jasno opredeljen. Rosenberg (1965; v Kobal 2001) zagovarja enodimenzionalno strukturo koncepta samospoštovanja, ki vključuje vrednostno sodbo o sebi, ter samospoštovanje

Do empatije pride s spreminjanjem perspektive, ko je posameznik položaj sposoben uvideti s perspektive drugega.

opredeljuje kot pozitivno ali negativno stališče do sebe. Stabilnost samospoštovanja je v otroštvu nizka, narašča skozi adolescenco in mlajšo odraslost in upade v srednjih letih in starosti (Donnellan, Robins in Trzesniewski 2003). Za visokim samospoštovanjem se lahko skrivajo tudi agresivnost, narcisoidne osebnostne poteze in defenzivno samospoštovanje (nerealistično visoka prepričanja o sebi). Posamezniki z nizkim samospoštovanjem lahko imajo nizka pričakovanja in posledično manjše uspehe (Baumeister, Campbell, Krueger in Vohs 2003).

Namen raziskave

Namen pričujoče raziskave je bil preveriti, na koliko osnovnih šolah v Mariboru in njegovi okolici izvajajo vrstniško mediacijo, kako poteka program vrstniške mediacije na mariborskih osnovnih šolah in šolah v okolici Maribora ter kako poteka postopek izbire vrstniških mediatorjev. Zanimalo nas je tudi, kakšni so motivi učencev, da se odločijo postati vrstniški mediatorji. Prav tako pa smo želeli preveriti, kakšne so nekatere osebnostne značilnosti učencev, ki so >

vrstniški mediatorji, in jih primerjati z učenci, ki niso vrstniški mediatorji. Zaradi povečanja širine, globine, kompleksnosti in zagotavljanja boljšega razumevanja problema smo se raziskovalnih vprašanj lotili s triangulacijo različnih kvalitativnih in kvantitativnih metod: analizo dokumentov, opazovanjem z udeležbo, intervjujem in vprašalnikom (Flick 1998; Denzin in Lincoln 2005; v Vogrinc 2008a).

Metoda

Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 264 učencev rednih osnovnih šol, starih od 10 do 15 let. Od tega je bilo vključenih 132 (50 %) deklet in 132 (50 %) fantov. Od 264 vključenih učencev je bilo v raziskavo zajetih 62 vrstniških mediatorjev, 19 (23,5 %) fantov in 43 (76,5 %) deklet. Tako predstavlja 62 vrstniških mediatorjev podvzorec 264 učencev. 9 vrstniških mediatorjev je bilo učencev šestega razreda, 13 učencev sedmega razreda, 25 učencev osmega razreda in 15 učencev devetega razreda. Vrstniški mediatorji so bili stari od 10 do 15 let. Udeleženci so bili učenci šestih osnovnih šol. V raziskavi je sodelovalo tudi šest mediatork koodinatork vrstniške mediacije na vključenih šolah.

Pripomočki in postopek

Z analizo dokumentov, in sicer na spletnih straneh šol objavljenih vzgojnih načrtov, letnih načrtov ter pravilnikov hišnega reda 20 osnovnih šol v Mariboru, smo od septembra do novembra 2013 raziskovali, katere šole uporabljajo vrstniško mediacijo. Nato smo se 17. 10. 2013 udeležili 3. srečanja vrstniških mediatorjev Slovenije (Tominšek Kužnik 2013), kjer smo identificirali še nekaj okoliških šol, ki izvajajo vrstniško mediacijo. Nato smo se še s tremi okoliškimi šolami dogovorili za sodelovanje v raziskavi. Izvedli smo torej opazovanje z udeležbo, tako da smo se vključili v skupino šolskih mediatorjev, ki so bili na srečanju. Poslušali smo jih in sodelovali v njihovih pogovorih ter poskušali videti program vrstniške mediacije skozi njihove oči. Opazovanje je bilo javno, saj smo udeležencem razkrili vlogo raziskovalca (Vogrinc 2008b).

Za ugotavljanje poteka programa vrstniške mediacije smo uporabili intervju za koordinatorje vrstniške mediacije na šoli, ki smo ga sestavili na podlagi pregleda literature in posvetovanja ter osebnega zanimanja za temo.

Za ugotavljanje značilnosti učencev, ki so vrstniški mediatorji, in učencev, ki niso vrstniški mediatorji, smo sestavili vprašalnik, ki je vseboval pet

demografskih vprašanj in eno vprašanje odprtega tipa (Zakaj so se odločili postati vrstniški mediatorji?), ter dva osebna vprašalnika. Vključili smo ocenjevalni lestvici: Indeks empatičnosti za otroke in mladostnike (Bryant 1982, slovenska priredba Kroflič 1998) in Lestvico samospoštovanja (Rosenberg 1965), ki sta prevedeni v slovenščino.

Rezultati

Po analizi vzgojnih načrtov osnovnih šol, letnih delovnih načrtov, pravilnikov hišnega reda in po telefonskih pogovorih smo ugotovili, da šest šol v Mariboru izvaja šolsko in vrstniško mediacijo. V okolici Maribora tri šole izvajajo vrstniško in šolsko mediacijo, ena šola pa je v šolskem letu 2013/2014 začela z usposabljanjem vrstniških mediatorjev. Tako ima devet šol šolsko in vrstniško mediacijo, štiri šole pa izvajajo šolsko mediacijo.

Program vrstniške mediacije na osnovnih šolah

V intervjuju s koordinatorkami vrstniškimi mediatorkami smo preverjali razloge za vključitev programa vrstniške mediacije na šolo, organiziranost vrstniške mediacije na šoli, značilnosti vrstniških mediatorjev, težave in pozitivne učinke vrstniške mediacije. Veliko informacij o poteku vrstniške mediacije na šoli smo pridobili tudi na 3. srečanju vrstniških mediatorjev Slovenije, ki je potekalo 17. 10. 2013.

Šole so vključile vrstniško mediacijo zaradi financiranja izobraževanja s strani šole, izboljšanja stanja na šoli ter zaradi interesa zaposlenih in pozitivnih izkušenj s predstavitev vrstniške mediacije. Šole, ki so bile vključene v raziskavo, izvajajo vrstniško mediacijo od tri do sedem šolskih let. Na posamezni šoli so v letih delovanja programa usposobili od 12 do 40 vrstniških mediatorjev, na vseh šestih šolah skupaj približno 150 učencev. Program vrstniške mediacije za svoje delovanje potrebuje nove mediatorje in medianta, zato šolski in vrstniški mediatorji in drugi člani kolektiva predstavljajo vrstniško mediacijo učencem na dnevih dejavnosti, v oddelku in na začetku šolskega leta. Predstavitev vrstniške mediacije drugim učencem na šoli poteka na raznolike načine, interaktivno prek iger vlog, gledaliških iger in delavnic. Promocija poteka z različnimi gradivi: letaki, videospoti, plakati, brošurami in spletnimi stranmi. Vrstniško mediacijo vodi koordinator vrstniške mediacije, ki pripravlja program vrstniške mediacije, koordinira razpoložljivost mediatorjev in promovira mediacijo. Prav tako koordinator načrtuje mediacije, supervizije in intervizije. Če imajo na šoli tim šolskih mediatorjev (imajo ga na petih od šestih v raziskavo vključenih šolah), koordinira še delo šolskih

mediatorjev. Pomemben del je tudi povezovanje z drugimi šolami in priprava usposabljanja za bodoče vrstniške mediatorje. Med izobraževanjem se učenci seznanijo s temami, kjer spoznajo sebe in delovanje drugih ljudi. Nadalje spoznajo tudi teme, vezane na mediacijo: proces mediacije in mediacijske tehnike. Usposabljanje poteka na delavnicah in z igrami vlog. Prav tako učenci spoznajo somediacijo. Nekatere šole izvedejo izobraževanje v povezavi z drugimi šolami v obliki tabora. Po strnjem usposabljanju pa učenci začnejo izvajati neformalne mediacije pod nadzorom šolskega mediatorja, prihajajo na supervizije in skupaj s šolskim mediatorjem analizirajo svoje mediacije. Nekatere šole po samem strnjem izobraževanju učencem podelijo potrdila, da so mediatorji, druge šole pa v izobraževanje vključujejo še supervizije in neformalne mediacije in pri njih izobraževanje traja največ eno leto. Po enem letu učenci dobijo potrdilo, da so usposobljeni. Na nekaterih šolah se učenci na mediacijo prijavijo tako, da svojo prijavo dajo v predalček ali kuverto za mediacijo. Učencem sicer mediacijo predlagajo ali jih k sodelovanju povabijo drugi ljudje: svetovalni delavec, učitelji, šolski in vrstniški mediatorji, vendar je pomembno, da udeleženec prostovoljno vstopi v mediacijo. Prostovoljnost namreč pripomore k temu, da bosta udeleženca res sodelovala v mediaciji. Mediacijo izvedejo vrstniški mediatorji, ki so tisti dan na urniku, ali zainteresirani učenci. Ena izmed šol se je odločila vpeljati tudi neformalno mediacijo, ki bo potekala med odmorom. Vrstniški mediatorji bodo imeli priponke vrstniški mediator in bodo po potrebi pomagali pri razreševanju kakega konflikta ali pa predlagali mediacijo. Vrstniški mediatorji imajo za posamezno mediacijsko srečanje najmanj pol ure časa. Če je mediacija nujna, se izvede med poukom, sicer pa težijo k temu, da se izvede po pouku. Nekatere šole imajo posebej urejen prostor za mediacije (mediacijsko sobo), druge pa izvajajo mediacijo v trenutno razpoložljivih prostorih.

Pozitivni učinki se kažejo na ravni šole in na osebni ravni. Koordinatorke so omenjale, da je uvedba mediacije vplivala na izboljšanje klime, povečanje prosocialnega vedenja in zmanjšanje medvrstniškega nasilja. Vidne so tudi spremembe pri vseh učencih šole, saj uporabljajo mediacijska znanja. Vrstniški mediatorji prenašajo znanje na preostale učence. Opažajo tudi, da se učitelji več ukvarjajo s poučevanjem kot z discipliniranjem in da

uporabljajo pri učiteljskem delu mediacijske tehnike. Koordinatorke so omenile tudi, da ponekod ni večjih sprememb, da se ni zmanjšalo število konfliktov, se pa ti konflikti rešujejo z manj posredovanja učiteljev. Koordinatorke na šolah pričakujejo dolgoročne učinke, in sicer večjo časovno generalizacijo priučenih veščin reševanja konfliktov. Treba je omeniti tudi, da šole nimajo sistematičnih postopkov za evalviranje učinkov

Predstavitev vrstniške mediacije drugim učencem na šoli poteka na raznolike načine, interaktivno prek iger vlog, gledaliških iger in delavnic.

mediacije, tako da zapisano temelji na subjektivnih opažanjih koordinatork.

Koordinatorke tudi poročajo, da se programi vrstniške mediacije srečujejo tudi z nekaterimi težavami. Kot ključno težavo omenjajo premalo podpore učiteljev, ki jih morajo nenehno spodbujati k napotitvi primerov za mediacijo. Na srečanju vrstniških mediatorjev in v intervjujih je bilo povedano, da učitelji na višji stopnji učencev ne pošiljajo na mediacijo. Koordinatorke opažajo tudi nezaupanje do vrstniške mediacije, ki se kaže v tem, da se učenci mediacij malo udeležujejo. Nadaljnji težavi sta nevtralnost in zahtevnost konfliktov. Koordinatorke so omenjale tudi težave z usklajevanjem terminov, saj imajo učenci toliko obveznosti, da je težko najti ustrezen termin za usposabljanje in supervizije. Nadalje so zaradi nezaželenih izostankov od pouka težave z izvedbo mediacije. Na srečanju vrstniških

Koordinatorke so omenjale, da je uvedba mediacije vplivala na izboljšanje klime, povečanje prosocialnega vedenja in zmanjšanje medvrstniškega nasilja.

mediatorjev so šolski mediatorji povedali, da se soočajo s težavami glede časovne umestitve vrstniške mediacije. Na šolah se soočajo tudi z vprašanjem, kaj je mediacija: krožek, interesna ali prostovoljna dejavnost, in mediacijo vodijo tudi brezplačno. Nadaljnja težava, ki je bila izpostavljena tako na srečanju kot v intervjujih, je prostor; nekatere šole imajo mediacijsko sobo, spet druge ne, ker na šoli zaradi prostorske stiske ni možno dobiti prostora samo za vrstniško mediacijo. Na srečanju je bilo izpostavljeno tudi, da se mediacija prikazuje kot vzgojni ukrep, čeprav bi morala soditi v preventivni vzgojni postopek. Opažajo pa tudi, da na podružničnih šolah ni šolskih mediatorjev.

Značilnosti vrstniških mediatorjev

Podatke o značilnostih vrstniških mediatorjev smo pridobivali z intervjuji s koordinatoricami vrstniške mediacije na osnovnih šolah in s pomočjo vprašalnika za učence, ki je vseboval dva psihološka vprašalnika, in sicer Rosenbergov vprašalnik samospoštovanja in Indeks empatičnosti za otroke in mladostnike, ter še nekaj demografskih vprašanj.

Rezultati intervjujev s koordinatoricami

Koordinatorice so povedale, da je pomemben kriterij za izbor bodočih vrstniških mediatorjev izpolnjevanje določenih norm.

Na nekaterih šolah učenec, ki želi postati vrstniški mediator, v strukturiranem pogovoru predstavi samega sebe. Nekatere šole so pripravile prijavnice za mediatorje, s katerimi preverjajo značilnosti učencev s pomočjo ocenjevalnih lestvic. Navesti morajo tudi motiv, zakaj bi bili radi vrstniški mediatorji.

Naslednja zelo pomembna norma je tudi redno obiskovanje izobraževanja za vrstniške mediatorje. Nadaljnji pomemben kriterij je tudi mnenje okolice, kar zajema pogovor s starši, učiteljskim kolektivom in vrstniki. Na nekaterih šolah se koordinator pogovori s starši, ki morajo soglašati, da otrok lahko postane vrstniški mediator. Na eni od šol so v izbor vključeni tudi vrstniki, ki povedo, katera so močna področja učenca, ki želi postati mediator, in njegov položaj v razredu ocenijo s pomočjo sociometrične preizkušnje. Koordinatorice so omenjale, da bi moral imeti vrstniški mediator v odnosu do drugih do določene mere razvite komunikacijske sposobnosti, znati bi moral poslušati, imeti socialni čut, biti empatičen in znati vzbuditi interes pri drugih. Prav tako bi moral biti nenasilen, odgovoren, sposoben nadoknaditi snov, nekonflikten in z občutkom za reševanje konfliktov, poleg tega pa bi ga moralo zanimati področje mediacije. Šole v program vrstniške mediacije vključujejo tudi posebne skupine učencev, recimo nadarjene učence, kar se na eni od šol ni izkazalo kot optimalno za spodbujanje

Zanimalo nas je tudi, ali se vrstniški mediatorji od preostalih učencev razlikujejo v osebnostnih značilnostih. Tukaj smo naleteli na različna mnenja. Nekatere koordinatorice se niso mogle opredeliti, saj za to niso imele empiričnih podatkov, druge so povedale, da obstajajo razlike. Nekatere so poudarile, da morda ni večjih razlik pred usposabljanjem za vrstniške mediatorje, vendar da izobraževanje in vključenost v vrstniško mediacijo povzročita določene osebnostne razlike. Razlike so tudi znotraj vrstniških mediatorjev, nekateri se čutijo poklicane za mediatorje, drugi se pridružijo vrstniški mediaciji zaradi prijateljev, ki so že vključeni v program. Težave z razlikovanjem otrok so imele tudi zato, ker bi se morda med učenci, ki niso vrstniški mediatorji, našel kakšen, ki bi imel vse predispozicije za dobrega mediatorja, pa ima veliko drugih aktivnosti in se tega programa ne zmore udeleževati. So se pa koordinatorice strinjale, da imajo vrstniški mediatorji določene osebnostne kvalitete, kot so komunikacijske sposobnosti, kar vključuje željo po komunikaciji, sposobnost poslušanja in družabnost; se prosocialno vedejo, kar vključuje empatičnost, prepoznavanje situacij, pripravljenost pomagati, prijaznost in samoiniciativnost; in so odgovorni za prepis zamujene snovi pri pouku ter imajo socialni čut.

Rezultati samoocenjevalnih osebnostnih vprašalnikov

Kot je bilo že navedeno, je bilo v raziskavo vključenih 62 vrstniških mediatorjev, od tega 43 deklet (69,4 %) in 19 fantov (30,6 %). Izkazalo se je, da je statistično pomembno več mediatork ženskega spola $\chi^2 = 12,14$, $p < .05$, $df = 1$.

Iz preglednice 1 je razvidno, da obstaja razlika med povprečnim rezultatom vrstniških mediatorjev in učencev, ki niso vrstniški mediatorji, na lestvici samospoštovanja. Izid t-testa je pokazal, da ta razlika ni statistično pomembna, $t = -0,36$, $p > 0,05$, $df = 262$, $r = 0,02$. Tudi rezultat velikosti učinka ($r = 0,02$) kaže, da ima spremenljivka opravljanje vloge mediatorja zelo majhen učinek na samospoštovanje in da je treba upoštevati še druge dejavnike.

Vrstniški mediatorji so dosegli višji rezultat na področju empatije v primerjavi z učenci, ki niso vrstniški mediatorji.

osebnostnega razvoja nadarjenih učencev, ki niso spretni v komunikaciji. Tudi vključevanje učencev s čustvenimi in vedenjskimi težavami se je izkazalo kot dobro, saj jim mediacija omogoča soočanje s svojimi težavami.

Vrstniški mediatorji so dosegli višji rezultat na področju empatije v primerjavi z učenci, ki niso vrstniški mediatorji. Izid t-testa je pokazal, da je razlika statistično pomembna, $t = 3,66$, $p < 0,05$, $df = 114,70$, $r = 0,22$. Kaže, da obstaja statistično pomembna razlika v doseženih točkah na Indeksu empatičnosti za otroke in mladostnike med vrstniškimi mediatorji in med učenci, ki niso vrstniški mediatorji, in sicer so vrstniški mediatorji bolj empatični od drugih

Spremenljivke		Mediatorji		Nemediatorji		Skupaj	
		M	SD	M	SD	M	SD
Samospoštovanje	dekleta	20,02	4,21	19,43	4,84	19,62	4,64
	fantje	21,32	3,27	21,60	3,95	21,56	3,85
	skupaj	20,42	3,97	20,65	4,49	20,59	4,36
Empatija	dekleta	86,47	7,28	82,37	10,45	83,71	9,70
	fantje	75,0	9,53	73,28	9,73	73,52	9,68
	skupaj	82,95	9,58	77,28	11,00	78,62	10,93
Ocena pri matematiki	dekleta	4,19	0,82	3,67	0,97	3,84	0,96
	fantje	4,00	0,88	3,55	1,12	3,61	1,10
	skupaj	4,13	0,84	3,60	1,06	3,73	1,03
UNI	dekleta	4,56	0,59	3,99	1,01	4,17	0,93
	fantje	3,95	0,97	3,40	1,07	3,48	1,07
	skupaj	4,37	0,77	3,66	1,08	3,83	1,06

Preglednica 1: Deskriptivne statistike spremenljivk samospoštovanje, empatija, ocena pri matematiki in ocena pri slovenskem jeziku

Izvor variabilnosti	SS	df	MS	F	p
Spol	4406,556	1	4406,556	47,613	0,00
Mediacija	353,222	1	353,222	3,817	0,05
Spol X mediacija	58,747	1	58,747	0,635	0,43
Napaka	24063,000	260	92,550		

Opombe. SS - vsota kvadratov; MS - srednji kvadrat; df - stopnje prostosti; F - vrednost F razmerja; p - verjetnost, da je F vrednost dobljena slučajno; dimenzije, kjer prihaja do statistično pomembnih razlik na nivoju $p \leq 0,10$, so označene s krepkim tiskom.

Preglednica 2: Dvosmerna analiza variance za preverjanje razlik v stopnji empatije glede na spol in pripadnost skupini mediatorjev

učencev. Pri tem je treba upoštevati, da ima to, da je nekdo vrstniški mediator, majhen učinek na empatijo ($r = 0,22$). Nadalje smo z dvosmerno analizo variance (preglednica 2) preverili učinek interakcije med spolom in vključenostjo v mediacijo na empatijo učencev. Učinek interakcije ni bil statistično pomemben, torej spol ne moderira učinka vključenosti v mediacijo na empatijo. Pokazalo pa se je, da je spol pomemben dejavnik empatije - ta je višja pri dekletih.

Korelacija med rezultati na Rosenbergovi lestvici samospoštovanja in Indeksu empatičnosti za otroke in mladostnike je negativna in nizka ($r = -0,14$) ter statistično pomembna ($p < 0,05$). To pomeni, da višje, kot je samospoštovanje, nižja je stopnja empatije.

Kar se tiče učne uspešnosti vrstniških mediatorjev, izid t-testa kaže, da so imeli v preteklem šolskem letu vrstniški mediatorji zaključene višje ocene pri matematiki in slovenskem jeziku v primerjavi z učenci, ki niso vrstniški mediatorji. Razlika med vrstniškimi mediatorji in učenci, ki niso vrstniški mediatorji, je statistično pomembna tako pri uspehu pri matematiki ($t = 4,04$, $p < 0,05$, $df = 125,73$, $r = 0,33$) kot pri uspehu pri slovenskem jeziku ($t = 5,74$, $p < 0,05$, $df = 140,93$, $r = 0,44$).

Motivi učencev za vključitev v program vrstniške mediacije

Motive učencev za vključitev v program vrstniške mediacije smo preverjali z odprtim vprašanjem v vprašalniku: Zakaj si se odločil/-a postati vrstniški mediator/-ka? V preglednici 3 lahko vidimo, da se učenci v največji meri odločijo postati vrstniški mediatorji, da bi pomagali drugim. Prav tako zato, da bi znali pomagati sebi, ko se bodo znašli v konflikatih. Veliko se jih je priključilo, ker jih je mediacija zanimala. Pritegnile so jih tudi same značilnosti mediacije, saj so jo zaznali kot konstruktivno metodo reševanja sporov in kot način za izboljšanje šolske klime. Za mediacijo so se odločili tudi zato, da bi osebnostno rasli, dobili uvid v občutja drugih, nova znanja o metodah sporazumevanja in da bi spoznali sami sebe. Na njihovo odločitev so vplivali tudi mladostniki, od katerih so slišali pozitivne informacije. Mediacija pa jim predstavlja tudi drugačen način druženja z vrstniki. >

Kategorije	Podkategorije	Pogostost odgovorov
Nudenje pomoč	Pomoč drugim	43
	Samopomoč	10
Novost	Nova izkušnja	2
	Zanimanje	12
Konstruktivnost mediacije	Izboljšanje šolske klime	6
	Miren način reševanja sporov	2
	Konstruktivna metoda	4
	Vzpostavitev razumevanja	4
Medvrstniški vpliv	Druženje	3
	Mnenja vrstnikov o mediaciji	3
Osebnostna rast	Uvid v občutja drugih	2
	Nova znanja	3
	Spoznavanje sebe	6

Preglednica 3: Motivi za vrstniškega mediatorja

Razprava

Področje vrstniške mediacije je precej novo področje v slovenskem prostoru in se počasi uvaja v slovenske šole, predvsem v osnovne šole. Vrstniška mediacija se umešča med preventivne vzgojne dejavnosti in jo pod preventivnimi dejavnostmi najdemo v vzgojnem načrtu osnovnih šol, letnem delovnem načrtu ali pravilniku

Šolski mediatorji opažajo nezaupanje do vrstniške mediacije in težave s pridobitvijo primerov, ki se kaže v tem, da se učenci mediacij malo udeležujejo.

hišnega reda. Kot smo ugotovili iz intervjujev s koordinatoricami vrstniške mediacije na šoli, so bili vzroki za vključitev vrstniške mediacije na šoli predvsem interes zaposlenih ter možnost izobraževanja na tem področju. Prav tako so vrstniško mediacijo vključili v program, ker so želeli izboljšati šolsko klimo in komunikacijo na šoli. Vrstniško mediacijo so prepoznali kot način spoprijemanja z vedenjskimi težavami učencev ter zmanjšanja nasilja na šoli. Predstavitve vrstniške mediacije drugim učencem potekajo različno. Koordinatorke pa niso omenjale promocije prek šolskih radijskih in televizijskih oddaj, okroglih miz, pisanja člankov, kar omenja Prgič (2010). Kar se tiče usposabljanja za mediatorje, so razlike med šolami v tem, da nekatere po usposabljanju učencem podelijo potrdila, da so mediatorji, druge pa v usposabljanje vključijo še supervizije in neformalne mediacije in šele po enem letu učenci dobijo potrdilo, da so usposobljeni. Večje razlike med šolami se pojavljajo glede načina, kako medianti pridejo na mediacijo.

Ponekod imajo kuverto in predalček za prijavo za mediacije, drugod tega nimajo in učitelji, vrstniški in šolski mediatorji učencema predlagajo mediacijo. Skupno obema pristopoma je, da je prijava na mediacijo prostovoljna. Šole začenejajo tudi z mediacijo na terenu, z izvajanjem neformalnih mediacij med odmori (Prgič 2010). Razlike med šolami so tudi v tem, da vse šole nimajo mediacijske sobe. Koordinatorke so poročale, da opažajo pozitivne učinke vrstniške mediacije. Kot navaja Prgič (2010), je pomembno, da vrstniška mediacija deluje preventivno

in omogoča, da se konflikti ne razvijejo v vsej silovitosti in ne prerastejo v nasilje. Se pa šole soočajo tudi s težavami v zvezi z vrstniško mediacijo, ki jih najbolj doživljajo šolski in vrstniški mediatorji. Šolski mediatorji opažajo nezaupanje do vrstniške mediacije in težave s pridobitvijo primerov, ki se kaže v tem, da se učenci mediacij malo udeležujejo. Verbnikar Dobnikar (2006) navaja, da se učitelji soočajo s pomanjkanjem zaupanja do vrstniških mediatorjev; niso namreč prepričani, da so ti dovolj usposobljeni za vodenje procesa mediacije. Cohen (2012) govori o tem, da se dogaja, da šolskim mediatorjem ne uspe vpeljati projekta v šolo, ker ga želijo vzpostaviti prehitro in pri tem pozabljajo na kritike in dvome učiteljev. Razvoj vrstniške mediacije je namreč prinesel nekaj novega za učitelje, ki se morajo naučiti, da prenesejo del odgovornosti za reševanje problemov na učence. Na nekaterih šolah izvajajo učitelji program tudi brezplačno. Cohen (2012) prav tako kot težavo omenja finančno podpora šole.

Pomemben namen raziskave je bil preveriti, kakšne kriterije imajo šole za vključitev učenca v program vrstniške mediacije. Na podlagi dveh lestvic smo ugotovili, da obstaja razlika glede na spol pri vrstniških mediatorjih, in sicer je več mediatork ženskega spola. Tudi Rugelj (2011) je ugotovila, da se za vrstniške mediatorje pogosteje odločajo dekleta. Rezultati so pokazali, da obstajajo statistično pomembne razlike glede na spol v doseženem številu točk na Indeksu empatičnosti za otroke in mladostnike. Kaže se, da so dekleta bolj empatična kot fantje, kar je skladno z ugotovitvami nekaterih drugih avtorjev (npr. Frias, Maestre, Samper in Tur 2009).

Nadalje se je pokazalo, da imajo vrstniški mediatorji višje zaključene ocene pri matematiki in slovenskem jeziku. Tudi Rugelj (2011) je ugotovila, da so v usposabljanje vrstniških mediatorjev večinoma vključeni učno uspešnejši učenci.

Ni pa se pokazala razlika v samospoštovanju. Rosenbergov vprašalnik samospoštovanja namreč preverja splošni dejavnik samospoštovanja, gre torej za splošno vrednostno sodbo o sebi (Lamovec 1994). Nekateri drugi raziskovalci pa pravijo, da je samospoštovanje multidimenzionalna dimenzija in da lahko merimo akademsko, socialno, emocionalno in telesno samospoštovanje (Hubner, Shavelson in Stanton, 1976; v Lamovec 1994). Ker gre pri vrstniških mediatorjih za učno uspešne učence, bi morda pri merjenju učnega samospoštovanja imeli višje samospoštovanje kot učenci, ki niso vrstniški mediatorji. Po mnenju koordinatorke so vrstniški mediatorji tudi socialno zelo spretne in morda bi se večja razlika pri samospoštovanju pokazala, če bi merili socialno samospoštovanje. Zanimivo je tudi to, da koordinatorke vrstniške mediacije v opisih značilnostih vrstniških mediatorjev niso omenjale samospoštovanja.

Na drugi strani so vrstniški mediatorji dosegli višji rezultat na Indeksu empatičnosti za otroke in mladostnike, kjer je bila razlika med vrstniškimi mediatorji in učenci, ki niso vrstniški mediatorji, statistično po-

Koordinatorke so omenjale, da je uvedba mediacije vplivala na izboljšanje klime, povečanje prosocialnega vedenja in zmanjšanje medvrstniškega nasilja.

membna. To se sklada z mnenji koordinatorke, da naj bi se vrstniški mediatorji od drugih učencev razlikovali v empatiji.

Pokazala se je statistično pomembna nizka negativna korelacija med rezultati na Rosenbergovi lestvici samospoštovanja in Indeksom empatičnosti za otroke in mladostnike. Morda bi ta rezultat lahko povezali z rezultati Baumeistra idr. (2003), ki povzemajo rezultate raziskav, da imajo lahko ljudje z visokim samospoštovanjem prosocialne antisocialne težnje - samospoštovanje torej ni linearno povezano z ugodnimi ali neugodnimi izidi.

Uporabna vrednost raziskave je v njeni tematiki, saj je področje vrstniške mediacije, predvsem pa osebnostnih lastnosti vrstniškega mediatorja, dokaj neraziskano. Raziskava daje tudi določen vpogled v težave, s katerimi se sooča program vrstniške mediacije na šoli. Opozorili bi radi predvsem na težave v zvezi s pomanjkanjem zaupanja s strani kolektiva. Omejitev raziskave je v majhnem vzorcu vrstniških mediatorjev, kar onemogoča posploševanje ugotovitev. Nadaljnja omejitev je v vprašljivi veljavnosti slovenske priredbe Indeksa empatičnosti za otroke in mladostnike. Prav tako je samoocena za ugotavljanje empatije problematična z vidika podajanja socialno zaželenih odgovorov. Dodana vrednost raziskave je uporaba triangulacije: uporaba različnih metod pri preučevanju raziskovalnega problema. <

Viri:

1. Baginsky, W. Peer mediation in the UK: a guide for schools. Dostopno: http://www.nspcc.org.uk/inform/publications/downloads/peermediationintheuk_wdf48055.pdf. (15. 9. 2013).
2. Batson, D. Empathy-induced altruistic motivation, draft of lecture/chapter for Inaugural Herzliya symposium on "prosocial motives, emotions, and behavior." Dostopno: <http://portal.idc.ac.il/en/symposium/herzliyasymposium/documents/dcbatson.pdf>. (22. 1. 2014).
3. Baumeister, R. F., Campbell J. D., Krueger, J. I. in Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? American Psychological Society, letnik 4, št. 1, str. 1-44.
4. Bodine, R. J., Crawford, D. K. in Schrupf, F. (2010). Vrstniška mediacija: reševanje konfliktov v šolah: vrstniški priročnik. Ljubljana: Zavod Rakmo.
5. Borštnar, I., Iršič, M., Lorber, K. in Marič, I. (2010). Šolska in vrstniška mediacija. Ljubljana: Zavod Rakmo.
6. Bryant, B. (1982). An index of empathy for children and adolescents. Child Development, letnik 53, str. 413-425.

7. Cohen, R. (2012). Vrstniki razrešujejo konflikte: vrstniška mediacija v šolah. Ljubljana: Zavod Rakmo.
8. Dolinar, I. (2006): Psihologija komuniciranja: mediacija. Diplomsko naloga, B2 izobraževalni center.
9. Donnellan, M. B., Robins, R. W. in Trzesniewski, K. H. (2003). Stability of self-esteem across the life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, letnik 84, št. 1, str. 205–220.
10. Frias, M. D., Maestre, M. V., Samper, P. in Tur, A. M. (2009). Are women more empathetic than men? A longitudinal study in adolescence. *The Spanish journal of Psychology*, letnik 12, št. 1, str. 76–83.
11. Gilhooley, J. in Scheuch, N.S. (2000). Using peer mediation in classrooms and schools, strategies for teachers, counselors, and administrators. Thousand Oaks, California: Corwin Press Inc.
12. Goleman, D. (2011). Čustvena inteligenca: zakaj je lahko pomembnejša od IQ. Ljubljana: Mladinska knjiga.
13. Haft S., W. in Weiss R. E. (1998). Peer mediation in schools: expectations and evaluations. *Harward Negotiation Law Review*, letnik 3, str. 213–270.
14. Haith M., Miller S. A. in Vasta, R. M. (1997). Dječja psihologija: moderna znanost. Jastrebarsko: Naklada Slap.
15. Iršič, M. (2010). Mediacija. Ljubljana: Rakmo.
16. Kobal, D. (2001). Temeljni vidiki samopodobe. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
17. Kroflič, B. (1998). Učinki ustvarjalnega giba na nekatere vidike otrokovega intelektualnega, emocionalnega in socialnega razvoja. Doktorska disertacija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
18. Lamovec, T. (1994). Samospoštovanje. V: Lamovec, T. (ur.), Psihodiagnostika osebnosti 2. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
19. Marčič, R. (2006). Razlike med spoloma v samopodobi, samospoštovanju in nekaterih zdravju škodljivih vedenjih. *Anthropos*, letnik 3-4, št. 203-204, str. 63–76.
20. Marjanovič Umek, L. (2004). Razvoj razlik med spoloma. V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (ur.), Razvojna psihologija. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. Mullan, E. in NicGabhainn, S. (2002). Self-esteem and health-risk behaviours: Is there a link? *Irish Journal of Psychology*, letnik 23, št. 1-2, str. 27–36.
21. Martinovski, B. Cognitive and emotive empathy in discourse: towards an integrated theory of mind. *Medmrežje*: (13. 12. 2013).
22. Orpinas, P. in Horne, A. M. (2006). Bullying prevention. Creating a positive school climate and developing social competence. Washington: APA.
23. Prgič, J. (2010). Šolska in vrstniška mediacija: vse, kar morate vedeti o mediaciji v šoli. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI.
24. Rosenberg, M. Rosenberg self-esteem scale. *Medmrežje*: (25. 10. 2013).
25. Rugelj, D. (2011). Izkušnje z vrstniško mediacijo na izbranih osnovnih šolah. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
26. Simonič, B. (2010). Empatija. Ljubljana: Brat Francišek in Franciškanski družinski inštitut.
27. Tominšek Kužnik, S. 3. srečanje vrstniških in šolskih mediatorjev Slovenije. *Medmrežje*: (15. 1. 2014).
28. Verbnikar Dobnikar, T. (2006). Vrstniška mediacija v šoli. Šolsko svetovalno delo, letnik 11, št. 3, str. 14–17.
29. Vogrinc, J. (2008a). Pomen triangulacije za zagotavljanje kakovosti znanstvenih spoznanj kvalitativnega raziskovanja. *Sodobna pedagogika*, letnik 5, str. 108–122.
30. Vogrinc, J. (2008b). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Ljubljana.